

ПРАВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ И СЪЗДАВАНЕ
НА БЪЛГАРСКАТА АСОЦИАЦИЯ НА ЗЪБОТЕХНИЦИТЕ

Михаела Варнева

Учебен сектор „Зъботехник“, Медицински колеж, Медицински университет-Варна

LEGAL REGULATION AND ESTABLISHMENT
OF THE BULGARIAN ASSOCIATION OF DENTAL TECHNICIANS

Mihaela Varneva

Dental Mechanics Department, Medical College – Varna, Medical University – Varna

Резюме:

През 1990 г. е възродено професионалното сдружение на зъботехниците-Съюз на зъботехниците в България. Въпреки, че няма статут на съсловна организация то изпълнява функции като такава. Защишава правата и интересите на зъботехническото съсловие. Членството е с доброволен характер и от самото начало, желанието на членовете му е то да прерасне в законово легитимна съсловна организация. Въпреки законовите предпоставки, това се случва едва през 2019 г. Понятието „регулирана професия“ е въведено в българското законодателство още през 2005 с измененията в Закона за професионалното образование и обучение. Зъботехническата професия е в списъка на регулираните професии в България, заедно с други професии в системата на здравеопазване. Всяка регулирана професия следва да се представлява от съсловна организация. Единствено професионално направление „Здравни грижи“ включва няколко отделни специалности (които са в списъка на регулираните професии) но има една съсловна организация, в която зъботехниците не членуват. В края на 2018 г. стават факт дълго чаканите промени в Закона за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти. Създават се две нови съсловни организации - Българската асоциация на зъботехниците (БАЗ) и Българската асоциация на помощник-фармацевтите (БАПФ), които имат собствено ръководство. Останалите регулирани професии от професионално направление „Здравни грижи“ все още са членове на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗГ).

Ключови думи: зъботехници, съсловна организация, регулирани професии, Българска асоциация на зъботехниците

Abstract:

The professional association of dental technicians called Union of Dental Technicians in Bulgaria was revived in 1990. Although the union did not have the status of a class organization, it performed such functions by protecting the rights and interests of dental technician professionals. The membership was based on a voluntary principle and from the very beginning the desire of all the members was the union to be transformed into a legally legitimate class organization. Unfortunately, despite the legal prerequisites, this became possible in 2019. The concept of a 'regulated profession' was first introduced in the Bulgarian legislation in 2005 with the amendment to the Law on Vocational Education and Training. The dental technician profession was in the list of regulated professions along with the other professions in the system of health care. There was a rule that each regulated profession had to be represented by a class organization. The professional field of Health Care included several separate specialties which were in the list of regulated professions, but there was only one class organization which did not include dental technicians. Near the end of 2018 the long-awaited changes regarding the Law on the Class Organization of Nurses, Midwives and Associate Medical Specialists became a reality. Two new class organizations with their own independent management systems were created – the Bulgarian Association of Dental Technicians and the Bulgarian Association of Assistant Pharmacists. The remaining regulated professions from the Health Care professional field are still members of the Bulgarian Association of Health Care Professionals.

Key words: dental technicians, class organization, regulated professions, Bulgarian Association of Dental Technicians

Годината 1989 г. и следващите няколко години са белязани от кардинални промени в управлението на страната. Започва преход от централизирана планова икономика към пазарни стопански отношения и това води до промени в организацията на денталната практика и пряко свързаната с нея зъботехническа практика.

През 1990 г. е възродено професионалното сдружение на зъботехниците-Съюз на зъботехниците в България (СЗБ). В Устава му в I Общи положения чл. 1 е записано: „Съюзът на

зъботехниците в България е доброволна, професионално-творческа организация на равноправни зъботехници, които осъществяват своята дейност в съответствие с Конституцията и законите на Република България, в сътрудничество с държавните органи и обществените организации“ [19]. Членството е с доброволен характер и от самото начало, желанието на членовете му е то да прерасне в законово легитимна съсловна организация. За съжаление въпреки законовите предпоставки, това се случва едва през май 2019 г.

Сдружението няма статут на съсловна организация, но изпълнява функции като такава. Защи­тава правата и интересите на зъботехническото съсловие-в началото на всички практикуващи, а в последствие (2008 до края 2018 г.) в него членуват само собственици на зъботехнически лаборатории.

Като изхожда от образованието, позицията и характеристиката на упражнявания труд, СЗО агрегира човешките ресурси в Здравеопазването в девет групи. Под номер 3 е Дентален персонал: дентисти (зъболекари), дентални асистенти, дентални техници (зъботехници). Класификацията на СЗО на здравните работници е базирана на критериите за професионално образование и обучение, регулацията на здравните професии, дейностите и отговорностите на извършваната работа [6].

Понятието “регулирана професия” е въведена в българското законодателство още през 2005 с измененията в Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО). Съгласно § 1, т.11 от Допълнителните разпоредби на ЗПОО регулираната професия се определя като дейност или съвкупност от дейности, включена в Списъка на регулираните професии в РБ, която е от обществена значимост и/или е от съществено значение за живота и здравето на хората, и правото за упражняване на която е определено чрез нормативни разпоредби, за притежаването на специфична професионална квалификация, правоспособност или членство в професионална организация, която е получила специфично признаване от държавата [13,15,17,23].

Съсловните организации в здравеопазването се характеризират с това, че същите са организации на професионалисти, които упражняват регулирани професии. Този извод се налага след анализирането на Допълнителните разпоредби на Закона за висшето образование, където е посочена дефиниция на „регулирана професия“ [7,13]. Съгласно друга дефиниция дадена в чл. 183, ал. 1 от Закона за здравето (ЗЗ), медицинска професия се упражнява от лица, притежаващи диплома за завършено висше образование по специалности от посочени професионални направления - Медицина, Дентална медицина, Фармация и Здравни грижи. Единствено професионално направление Здравни грижи включва няколко отделни специалности [8,13,15,17].

Реално една съсловна организация трябва да обединява една професия. Тя трябва да бъде самостоятелна и самоуправляваща се и да дава възможност за квалификация, обучение, развитие и да отстоява интересите на хората, които членуват в нея [15]. Медицинската помощ и здравните дейности са със съществено значение за живота и здравето на хората и като такива се извършват

чрез упражняване на регулирана професия. Министерският съвет приема списъка на регулираните професии в Република България (Решение № 28 от 21 януари 2016), като със законови и подзаконовни разпоредби се определят конкретни изисквания за упражняването им и притежаване на специфична правоспособност [8,18].

Всяка регулирана професия следва да се представлява от съсловна организация. Списъкът на регулираните професии включва: лекар, лекар по дентална медицина, фармацевт, медицинска сестра, акушерка, медицински лаборант, рентгенов лаборант, рехабилитатор, инспектор по обществено здраве, фелдшер, ортопедичен техник, масажист, зъботехник, помощник фармацевт, преподавател по практика от специалността по професионално направление „Здравни грижи“, лекарски асистент (фелдшер), кинезитерапевт. Голяма част от гореизброените регулирани професии не се представляват от законови съсловни организации. Професионалистите по здравни грижи извършват изключително разнородна дейност и поставянето им в рамките на една съсловна организация не защитава достатъчно добре техните интереси [13,17].

В потвърждение на това, е изказване на Камелия Васева: „Професията „фелдшер“ е медицинска и регулирана по смисъла на закона. Ние осъществяваме диагностика и лечение. През изминалите години на два пъти се събуждахме като „професионалисти по здравни грижи“, задължени да членуват в БАПЗГ. Имаме собствена организация – сдружението, което и до днес единствено защитава професионалните права на фелдшерите и на лекарските асистенти. Оказа се, че в парламентарната Комисия по здравеопазване подготвят законодателни промени, но ние бяхме забравени. Малко по-рано бяхме формирали Коалиция за равнопоставеност в здравеопазването – в нея се обединихме фелдшери, акушерки, физиотерапевти, зъботехници и помощник-фармацевти. Единствено зъботехниците и помощник-фармацевтите получиха право на собствени съсловни организации“ [5]. Същото становище четем и в интервю на Александър Александров, председател на Сдружението на фелдшерите в България. „Бихме поставили редица искания, но първо трябва да бъдем признати за равнопоставена и самостоятелна съсловна организация. Ние сме неправителствена организация, която не влиза в рамките на Закона за съсловните организации. Всяка регулирана професия от направление здравеопазване би трябвало да има отделна професионална съсловна организация. Не може да сме в тази каша от професии. Практиката за сформиранието на съсловни организации по професии в здравеопазването е политически акт, обусловен от § 4 на ЗВО. Ако с този акт се идентифицират и представляват едни

регулирани професии в здравеопазването, то това трябва да важи и за професията на фелдшерите/лекарските асистенти“ [1,2,3,7].

За регулираните професии в ЕС се прилага Директива 2005/36/ЕС, освен ако не е посочено друго. Общият списък на регулираните професии е наличен в базата данни за регулираните професии [22].

В писмо предоставено ни от Г. Радулов (член на УС на СЗБ и член на УС на БАЗ) се съдържа информация събрана и обобщена от Синдиката на българските медицински специалисти. В писмото четем: „ОТНОСНО: регулация в ЕС на регулираните професии в здравеопазването: акушерка, физиотерапевт, помощник-фармацевт, зъботехник, лекарски асистент, рентгенов лаборант. Във връзка с проведена на 10 март 2016 г. среща, на която е поставен въпроса за Европейката регулация на Съсловните организации в сферата на здравеопазването е предоставена информация от съсловията и техните сдружения: Алианс на българските акушерки (АБА), Асоциация на физиотерапевтите в България (АФБ)-(кинезитерапевт, рехабилитатор), Национално сдружение на бакалавър фармацевтите в България (НСБФБ), Сдружение на медицинските фелдшери в България (СМФБМБ) „Лекарски асистент“, Сдружение на рентгеновите лаборанти в България (СРЛБ) и Съюз на зъботехниците в България (СЗБ). Професията „ЗЪБОТЕХНИК“ както всички останали регулирани професии в ЕС се регулира от Директива 2006/123/ЕС относно услугите и Директива 2005/36/ЕС относно професионалните квалификации. Всяка една държава членка на ЕС се съобразява с Европейското законодателство и адаптира регулираните професии към местното законодателство-независимо дали те ще бъдат регистрирани към Камарата на занаятчиите или ще бъдат записани в Закона за здравеопазване на съответната държава. Във всички държави членки на ЕС регулираните професии имат самостоятелни организации, със собствени структури и имат както Европейско, така и Световно признание, и равнопоставеност. Мотивацията за самостоятелни съсловни организации е продиктувана от факта, че досегашният модел на обединение на различни професии в сферата на здравеопазването, не дава необходимите резултати за повишаване на професионалната квалификация. Създаването на самостоятелни организации ще внесе по-голяма стабилност в обществените отношения, свързани с упражняване на професиите в направление „Здравни грижи“ и ще подпомогне въвеждането на правилно функциониращ модел“ [10].

На територията на ЕС членството в професионалните организации и сдружения е или задължително или доброволно. Според Катрова

в по-голямата си част съсловните организации на денталните лекари са с доброволно членство [11,12]. Това ни накара да проучим как стои въпроса със съсловните сдружение и организации на зъботехниците в някои страни членки на ЕС и други, които не членуват в ЕС. Установихме наличие на самостоятелни организации както с доброволно, така и със задължително членство за някои от държавите.

На 23.06.2016 г. в НС се провежда среща между д-р Д. Дариткова, председател на Комисията по здравеопазване в НС и представители на ПСБФБ и СЗБ. Основният въпрос, който се обсъжда е Законопроект за съсловните организации. „Дариткова коментира писмо на МЗ, като отказ за отделни съсловни организации. Участниците в срещата репликират, че вариант за обща съсловна организация е неприемлив и задават въпрос дали тя лично, възприема философията на промяната, за която се пледира, а именно: отделни УС и органи на управление; представителност на всяка професия поотделно - такава, каквато имат всички регулирани професии със съсловните си организации; регистри - отделни за всяка професия; следдипломни обучения, които да се организират от съответните професии. Според присъстващите на срещата, могат да се направят законодателни реформи - като се вземат предвид предложенията на всяка професия. Подчертано е, че козметичните промени направени на последният Конгрес на БАПЗГ са неприемливи и доказват само правотата на твърдението, че по съществуващия до сега модел - няма представителност. Според Дариткова промяна може да стане само с отваряне на съществуващия закон. Тя заявява подкрепа за такъв подход на промяна и е убедена в необходимостта на това, което желаят част от здравните специалисти.“ (на срещата присъстват Л. Петрова-НСБФБ и Вл. Кехайов – СЗБ, отчет в архив на СЗБ).

Според Беров липсата на професионални регистри за определени съсловия създава невъзможност за упражняване всеобхватен и адекватен контрол за спазване здравното законодателство от лицата, упражняващи медицинска дейност под формата на здравни грижи. Нормативната празнина утежнява функциите на съответните държавни органи (МЗ, РЗИ и други), които могат да бъдат подпомогнати от ресурса на съсловните организации, а именно - достъп до информация за професионален опит, квалификация и правоспособност за извършване на определени дейности. Спрямо лицата, които не членуват в съсловна организация, много трудно може да бъде търсена отговорност или да бъдат обект на здравен контрол, тъй като правното регулиране на тяхната дейност е силно занижено, а в някои отношение такава липсва [4].

Професионално-съсловната организация носи

отговорност пред обществото не само за разработване и съблюдаване на правила за професионалното поведение на своите членове, но и за поддържане на нивото на тяхната квалификация. В страните със задължително членство, в които ПСО са организатори на продължаващото следдипломно образование (СДО) на денталните лекари, на някои места и на дентален помощен персонал, те носят отговорност и за участието на денталните лекари във формите за СДО, по силата на определен регламент за обем и начин на регистрацията на участието. В страните с доброволно членство ПСО поема частично отговорност за СДО [11,12]. Професионалните асоциации поемат функциите по регистрирането и допускането до самостоятелна професионална практика, както и контрола на професионалните стандарти [12].

Променената социално-икономическа среда и новите възможности за реализация на професионална дейност пораждаат по-високи изисквания както към подготовката на лекарите по дентална медицина и техните практики, така и към зъботехниците. Професионалното развитие на денталния екип се измерва с постигнатото и поддържано ниво на квалификация и продължаващо обучение. Усъвършенстването на практиката се основава на модерното оборудване и адекватната организация на материалните и човешки ресурси [20,21].

В края на 2018 г., благодарение на дългогодишните усилия на ръководството на сдружението Съюз на зъботехниците и волята на законодателя, настъпват дългоочакваните промени в Закона за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти. Създават се две нови съсловни организации-Българската асоциация на зъботехниците (БАЗ) и Българската асоциация на помощник-фармацевтите (БАПФ) [9,16].

До февруари 2019 г. от РЗИ (в страната) са изготвени списъци на официално регистрираните зъботехници, които упражняват професията си на територията на съответната област, без да фигурират преподавателите от колежите в София, Пловдив и Варна, които имат ОКС по специалността. До април 2019 г. станаха факт първите Общи събрания на регионалните колегии на съсловните организации на зъботехниците за избор на УС и на делегати за първия конгрес на съсловната организация.

На 31.05.2019 г. в София се проведе първия учредителен конгрес на Българската

асоциация на зъботехниците за приемане на устав и избор на органи на управление. Председателства се, без право на глас, от министъра на здравеопазването. Вписаните (в предварителни списъци) делегати са 169, което предполага 1690 практикуващи зъботехници, според РЦЗ.

Регистрирани с делегатски карти и вписани в официален списък към момента на откриване на конгреса са 128 делегати, като в последствие се регистрират още 9 и общият брой става 137 делегати, което удостоверява наличието на кворум. Поднесени са приветствия от д-р Даниела Дариткова и д-р Бойко Пенков, зам.министър Според Дариткова зъботехниците вече имат организация, която да ги представлява пред всички институции в страната и да защитава професионалните им интереси. В своето изказване тя обявява имената на някои от колегите работили за приемане на закона и посещавали работните срещи на Комисията по здравеопазване в НС - Г. Радулов, Ив. Беров и Б. Асенов. Д-р Б. Пенков изтъква, че съсловието ще може: информирано и организирано да взема решения, да участва в здравната политика на страната и да осъществява контрол на качеството на дейността на съсловието. Обявява, че конгресът има кворум. Вземите от него решения са легитимни и предоставя председателството на конгреса на Стоян Петров [14].

В едномесечен срок, зъботехниците, които упражняват професията си подадоха заявления (по образец), до председателите на регионални колегии (РК), за вписване в съответната колегия, а от там и в регистъра на БАЗ.

В страната са обособени 28 РК, които имат собствени органи на управление. Асоциацията разполага със собствен сайт (на който се поместват съобщения, важни документи и др.) и регистър на членовете [24]. При създаването си (в първоначалния регистър) асоциацията наброява около 1650 зъботехници, а днес няколко години по-късно в регистъра фигурират около 1250 членове на БАЗ.

Схема 1. Структура на БАЗ (собствено разработена)

На сайта на БАЗ е поместена схема, но според нас тя не представя по най-точния и правилен начин структурата и взаимоотношенията в рамките на съсловната организация. Това ни провокира да

направим промени и да коригираме схемата, за да бъде по-точна и коректна. Нашият вариант е представен на схема 1.

Асоциацията на зъботехниците е млада съсловна организация. Работата ѝ се затруднява както от епидемичната обстановка (възникнала от март 2020 г.), така и от породилото се недоволство от ръководството. Голяма част от членовете на РК-Варна и РК-Смолян (включително председателите и управителните съвети на тези регионални колегии) не одобряват определени лица от ръководството и някои от действията на управителния съвет.

Надяваме се всички проблеми да се решат и съсловната организация на зъботехниците да продължи да организира своята дейност при спазване на закона и членството в нея да стане въпрос на престиж.

Заклучение: Сдружението „Съюз на зъботехниците в България“ е възродено през 1990 г. То е право-приемник на Централното зъботехническо сдружение създадено през 1910 г. Професионалното сдружаване на зъботехниците има своята богата история за един продължителен период от време. Дълго време (след настъпилите социално-икономическите промени у нас) законодателят не предприема нужните мерки за създаване на съсловна организация на практикуващите зъботехници, така както това се случва с лекарите, зъболекарите и фармацевтите (регулирани професии).

През 2005 г. се приема Закон за съсловната организация на медицинските сестри и акушерките, а по-късно към него (след промяна) са включени и асоциираните медицински специалисти, сред които липсват зъботехниците. Създава се една обща съсловна организация на практикуващите по специалност „Здравни грижи“, която не е харесвана от разнородните професионалисти задължени да членуват в нея.

Създадената през 2019 г. съсловна организация на зъботехниците ще даде възможност за поддържане на регистър, организиране на продължаващо обучение, контролиране на стандартите при практикуване на професията, подпомагане на членовете и държавните органи и предоставяне на качествени дентални грижи за пациентите

Литература:

1. Александров Ал., 2020. Хаосът в здравеопазването трябва да приключи, <https://clinica.bg/10506> (28.02.2020)
2. Александров Ал. 2019. Фелдшерите ни намаляха наполовина, заминават за САЩ и Канада, Монитор, <https://www.monitor.bg/bg/a/view/> (28.02.2020)
3. Александров Ал., 2019. Българското здравеопазване е в криза на морала и на милосърдието, Право и здраве, <https://czpz.org/treatment/professionals/10065> (6.03.2020)
4. Беров Ив., 2017. Нужен е закон за професионалната организация на зъботехниците <https://www.zdrave.net> (27.03.2020)
5. Васева К., 2019. Задължителното членство е бухалка, с която ни управляват, Право и здраве, <https://czpz.org/treatment/professionals/10065> (24.03.2020)
6. Георгиева Л., Ст. Попова, 2017. Професии в здравеопазването, Стено, Варна, 182
7. Закон за Закон за висшето образование обн., ДВ, бр. 112 от 27.12.1995 г. и последвалите изменения публикувани в ДВ в годините
8. Закон за здравето обн., ДВ, бр. 70 от 10. 08. 2004 г., в сила от 13. 01.2005, Изм. ДВ, бр. 46 от 3.06.2005 г.
9. Закон за съсловните организации на медицинските сестри, акушерките, асоциираните медицински специа-

- листи, на зъботехниците и на помощник- фармацевтите, обнародван в ДВ, БР. 91/23.10.2018 г.
10. Информация/становище от СБМС за съсловните организации на регулираните професии в ЕС, 10.03.2016 г., архив СЗБ
 11. Катрова Л., Кр. Цоков, И. Иванов, 2017. Очаквания на денталните лекари в България от тяхната професионално-съсловна организация 20 години след възстановяване на дейността ѝ, Социална медицина, бр. 4, 26-30
 12. Катрова Л., 2011, Обществено дентално здраве, дентална професия, дентална практика, WINI, София, 320 с.
 13. Мавров М., М. Шаркова, А. Янакиева, Д. Бакова. 2017. Съсловните организации в Българското здравеопазване. Проблеми и предизвикателства пред съсловиата. Предложения DE LEGE FERENDA, Здравна икономика и мениджмънт, бр. 2, 34-37
 14. Протокол от учредителния конгрес на Българска асоциация на зъботехниците, 2019, достъпен на <https://baz.bg>
 15. Радева М., 2018. Професии в здравеопазването - основни понятия и критични бележки, Трудове на русенския университет, том 57, кн. 7, Русенски университет, 74-80
 16. Радева М., 2018. Нови съсловни организации в здравеопазването – на зъботехниците и помощник-фармацевтите, <https://mariaaradeva.com> (26.03.2020)
 17. Радева М., 2012. Регулирани професии в здравеопазването – професионална компетентност, Трудове на русенския университет, том 51, серия 8.3, Русенски университет, 41-45
 18. Решение № 28 от 21 януари 2016 г. за изменение и допълнение на Решение № 619 на Министерския съвет от 2008 г. за приемане списък на регулираните професии.
 19. Устав на СЗБ приет през 1990 г., архив на СЗБ.
 20. Цоков Кр., 2014. Организация на денталната практика в пазарни условия, Автореферат за придобиване на ОНС „Доктор“, Медицински университет – София.
 21. Цоков Кр., 2014. Организация на денталната практика в пазарни условия, Социална медицина, бр.4, 27-28
 22. <https://nacid.bg/sites/qual/index.php?id=7> НАЦИД (29.03.2019)
 23. <https://www.navet.government.bg/bg/media/ZPOO-2018.pdf> (29.03.2019)
 24. <https://baz.bg>

Адрес за кореспонденция:

доц. М. Варнева, д.м.,

Учебен сектор „Зъботехник“, Медицински колеж,

Медицински университет-Варна,

бул. „Цар Освободител“ 84, Варна, 9000,

e mail: varneva2@mail.bg